

Rosyjski zwrot ku Azji: więcej słów niż czynów

Marcin Kaczmarski

Szczyt APEC we Władywostoku (8–9 września) miał potwierdzać rosyjskie ambicje odgrywania większej niż dotychczas roli w regionie Azji i Pacyfiku (zwłaszcza w Azji Wschodniej) oraz świadczyć o równoważeniu polityki na kierunku europejskim aktywnością na kierunku azjatyckim. Działania podjęte w ramach przygotowań do szczytu objęły zarówno realizację projektów ekonomicznych na rosyjskim Dalekim Wschodzie, jak i aktywizację rosyjskiej dyplomacji. Sam przebieg szczytu można jednak uznać za mało efektywny. Rosja nie przedstawiła ani wizji swojego miejsca w porządku azjatycko-pacyficznym, ani nowych inicjatyw politycznych czy ekonomicznych, które wykraczałyby poza tematy dyskusji prowadzone od lat w ramach APEC, takie jak np. strefa wolnego handlu.

Słabe wyniki szczytu APEC silnie kontrastują z powtarzaną przez rosyjskich polityków od lat tezą o konieczności zwiększenia obecności Rosji w Azji oraz zdynamizowania rozwoju społeczno-gospodarczego rosyjskiego Dalekiego Wschodu. Kadencja prezydenta Dmitrija Miedwiediewa upłynęła pod znakiem regularnych zapowiedzi „zwrotu ku Azji”, zaś wracając na urząd prezydenta Władimir Putin w artykule programowym poświęconym polityce zagranicznej uznał region Azji i Pacyfiku za rdzeń wyłaniającego się globalnego porządku wielobiegunowego. Formalnie Rosja jest pełnoprawnym aktorem w regionie Azji i Pacyfiku, w praktyce jednak jej wpływ na kształtowanie sytuacji w regionie jest ograniczony. Rosyjska polityka wobec regionu ma charakter sinocentryczny. Moskwa nie zdołała zbudować trwałych więzi politycznych czy gospodarczych z państwami mogącymi równoważyć potencjał Chin – pozostają one w sferze deklaracji. Narastająca rywalizacja chińsko-

-amerykańska o przywództwo w Azji Wschodniej dodatkowo zmniejsza pole manewru dla Rosji, której oferta wobec mniejszych państw regionu pozostaje ograniczona. W wymiarze energetycznym Rosja w małym stopniu zaistniała na rynku azjatyckim – również w tym przypadku ekspansja pozostaje w sferze planów. Modernizacja potencjału militarne-go znajduje się na wczesnym etapie i nie daje jasnej odpowiedzi na pytanie, jaką rolę Rosja chciałaby odgrywać w bezpieczeństwie regionalnym. Ponadto realizacja ambicji odgrywania większej roli międzynarodowej w regionie jest hamowana przez problemy wewnętrzne, przede wszystkim zapóźnienia rozwojowe na rosyjskim Dalekim Wschodzie. Bilans realizacji pomysłów Kremla pokazuje, że Rosja pozostaje mało istotnym aktorem w regionalnym ładzie politycznym i gospodarczym, a prawdopodobieństwo zmiany tej sytuacji na korzyść Moskwy jest niskie.

Słabość pozycji Rosji w Azji

Rosja jest pełnoprawnym uczestnikiem azjatyckiego ładu regionalnego jedynie formalnie. Należy do organizacji takich jak APEC¹ czy Szczyt Wschodnioazjatycki (EAS)², bierze udział jako jedno z sześciu państw w procesie rozwiązywania koreańskiego kryzysu nuklearnego, ma dobre lub wręcz uprzywilejowane relacje polityczne z niemal wszystkimi państwami regionu. Jednak wpływ Rosji na kształtowanie procesów politycznych i gospodarczych pozostaje ograniczony. Słabość pozycji Rosji w Azji i Pacyfiku³ ma swoje źródła zarówno w sposobie prowadzenia przez Moskwę polityki wobec tego regionu, jak i w niezależnych od Rosji procesach międzynarodowych. Dodatkowym wyzwaniem dla Moskwy jest zapóźnienie rozwojowe rosyjskiego Dalekiego Wschodu, który odstaje pod względem wskaźników rozwoju społeczno-gospodarczego nie tylko od sąsiadujących z nim azjatyckich prowincji, ale także od średniej rosyjskiej⁴.

Polityka zagraniczna Rosji w regionie, pomimo deklarowanej wielokierunkowości, staje się w coraz większym stopniu sinocentryczna. Chiny są najważniejszym partnerem politycznym i gospodarczym Rosji w regionie. Relacje te nie są równoważone przez dostatecznie silne więzi polityczne i gospodarcze z innymi aktorami: Japonią, państwami koreańskimi czy krajami ASEAN. W ciągu ostatnich lat

Moskwa podejmowała działania, które zbliżały ją do Chin, zarazem nie wzmacniając (a czasami wręcz zniechęcając) część państw regionu. Do tego typu zachowań zaliczyć można wspólne manewry morskie rosyjsko-chińskie na Morzu Żółtym w 2012 roku czy wspólne podkreślanie znaczenia zwycięstwa w II wojnie światowej, skierowane przeciwko Japonii⁵. Współpraca gospodarcza z Chinami nie jest zrównoważona przez kooperację z innymi partnerami; handel z ChRL stanowi około 60% całości rosyjskiego

Rosja jest pełnoprawnym uczestnikiem azjatyckiego ładu regionalnego jedynie formalnie. Polityka zagraniczna Rosji w regionie staje się w coraz większym stopniu sinocentryczna. Relacje z Chinami nie są równoważone przez dostatecznie silne więzi polityczne i gospodarcze z innymi aktorami: Japonią, państwami koreańskimi czy krajami ASEAN.

handlu w Azji Wschodniej⁶. Podobnie wygląda współpraca inwestycyjna na rosyjskim Dalekim Wschodzie, która jest zdominowana przez kapitał chiński, nie równoważony przez dopływ inwestycji z innych krajów azjatyckich⁷.

W wymiarze regionalnym kluczowym czynnikiem osłabiającym pozycję Rosji w Azji Wschodniej jest rywalizacja amerykańsko-chińska, która w coraz większym stopniu kształtuje ład polityczny i ekonomiczny w regionie. Jednocześnie toczy się kilka procesów: ChRL prowadzi bardziej asertywną politykę

¹ Współpraca Gospodarcza Azji i Pacyfiku (Asia Pacific Economic Cooperation, APEC) stanowi luźne forum ekonomiczne, grupujące 21 gospodarek położonych w basenie Oceanu Spokojnego (www.apec.org).

² Szczyt Wschodnioazjatycki (East Asia Summit, EAS) stanowi forum dialogu w dziedzinie polityki i bezpieczeństwa między krajami ASEAN i pozostałymi państwami regionu Azji i Pacyfiku, zainicjowany w 2005 roku (<http://www.aseansec.org/aadcp/repst/abouteastiasummit.html>).

³ Tekst skupia się przede wszystkim na polityce Rosji wobec Azji Wschodniej (rozumianej jako obejmująca Chiny, państwa koreańskie, Japonię, kraje ASEAN). W niektórych przypadkach polityka ta ma szerszy kontekst odnosząc się do regionu Azji i Pacyfiku, czyli obejmując dodatkowo takie państwa jak Australia, Nowa Zelandia i USA.

⁴ Oleg Barabanov, Timofei Bordachev, *Toward the Great Ocean, or the New Globalization of Russia*, Valdai Discussion Club Analytical Report, Moscow: July 2012, s. 34–41.

⁵ Marcin Kaczmarek, Rosja–Chiny: postępująca zmiana układu sił, *Tydzień na Wschodzie*, 9 maja 2012; w 2010 roku władze rosyjskie ustanowiły oficjalnym świętem 2 września (rocznicę zakończenia wojny z Japonią).

⁶ W roku 2011 handel z Chinami wyniósł 80 mld USD, z Japonią 30 mld USD, z Koreą Południową około 10 mld USD, z państwami ASEAN 14 mld USD.

⁷ Do najważniejszych porozumień należy zawarte w 2009 roku porozumienie o współpracy przygranicznej, zawierające listę ponad 200 wspólnych przedsięwzięć (realizacja przebiega bardzo powoli) oraz utworzony w 2012 roku wspólny fundusz ds. inwestycji w Rosji.

względem sąsiadów, zwłaszcza w odniesieniu do sporów terytorialnych na morzach Wschodnio- i Południowochińskim; Stany Zjednoczone demonstrują utrzymanie (i zwiększenie) obecności wojskowej i politycznej w regionie oraz wzmacniają istniejące sojusze polityczno-wojskowe; kraje Azji Południowo-Wschodniej stają się coraz silniej powiązane z gospodarką chińską, czego wyrazem jest utworzenie strefy wolnego handlu Chiny–ASEAN w 2010 roku, a także pojawiające się pomysły strefy wolnego handlu między Chinami, Japonią i Koreą Południową. W konsekwencji w coraz większym stopniu narastają geopolityczne napięcia oraz rywalizacja o prymat w regionie między Chinami i USA, która zostawia mało miejsca dla innych aktorów.

Rosyjskie pomysły na poprawę pozycji międzynarodowej w Azji

Świadomość słabości pozycji Moskwy w regionie Azji i Pacyfiku jest w Rosji szeroko rozpozszechniona, zarówno na poziomie politycznym, jak i eksperckim. Istnieje wiele pomysłów, których wdrożenie ma przyczynić się do wzmocnienia pozycji Rosji. Część z nich wywodzi się jeszcze z okresu pierwszej kadencji Władimira

Do najważniejszych pomysłów na wzmocnienie roli Rosji w Azji należą uczynienie z niej istotnego dostawcy surowców energetycznych dla regionu oraz rozbudowa potencjału militarnego.

Putina, podczas gdy część stanowi reakcję na zmieniającą się sytuację wewnętrzną i międzynarodową. Sposoby na zwiększenie roli Rosji w regionie można podzielić na dwa powiązane ze sobą rodzaje: nastawione na poszczególne państwa (wymiar bilateralny) oraz nakierowane na cały region. Do kluczowych idei (częściowo już realizowanych) zaliczyć należy:

1. Budowę uprzywilejowanych relacji z państwami, które mają potencjał częściowego równoważenia wzrostu potęgi Chin. Należą do nich: Japonia, Wietnam, Korea Południowa, Korea Północna, Mjanma oraz Mongolia.

2. Uczynienie z Rosji istotnego dostawcy surowców energetycznych dla państw regionu. Zgodnie z rosyjską „Strategią energetyczną do roku 2030” do Azji powinno trafiać 22 do 25% eksportowanej ropy naftowej oraz 19–20% eksportowanego gazu⁸. Wymaga to budowy nowych tras dostaw surowców do poszczególnych krajów oraz na rynek regionalny. Kluczowe idee obejmowały: dostawy ropy naftowej rurociągiem do Chin i na wybrzeże pacyficzne; dostawy gazu ziemnego rurociągami do Chin oraz do obu państw koreańskich; rozbudowa instalacji LNG nastawionych na rynek azjatycki.

3. Rozbudowę potencjału militarnego Rosji w regionie w wymiarze defensywnym i zwiększenie możliwości projekcji siły, zarówno w odniesieniu do sił morskich (Floty Oceanu Spokojnego), jak i sił lądowych, zgrupowanych w ramach połączonego dowództwa strategicznego „Wschód”. Modernizacja ma zapewnić rosyjskim siłom zbrojnym możliwość reagowania na potencjalne zagrożenia, zarówno na lądzie, jak i na akwenach okalających region.

4. Aktywne uczestnictwo w budowie regionalnego porządku międzynarodowego oraz zaangażowanie się w rozwiązywanie sytuacji kryzysowych.

Mimo iż przedstawione wyżej pomysły dotyczą wymiaru międzynarodowego rosyjskiej obecności w regionie Azji i Pacyfiku, **realizacja poważnej części z nich zależy od komponentu wewnątrzrosyjskiego.** W pierwszym rzędzie konieczne jest utworzenie nowej prowincji naftowo-gazowej w Syberii Wschodniej i na Dalekim Wschodzie, zasoby której mogłyby zostać

⁸ [http://www.energystrategy.ru/projects/docs/ES-2030_\(utv._N1715-p_13.11.09\).doc](http://www.energystrategy.ru/projects/docs/ES-2030_(utv._N1715-p_13.11.09).doc)

skierowane na rynek azjatycki; zgodnie z założeniami rządu, Syberia Wschodnia powinna do 2020 roku produkować 130–150 mld m³ gazu (około 22–25% produkcji), z czego większość mogłaby zostać przeznaczona na eksport⁹. „Strategia energetyczna do 2030 roku” przewiduje, że około 2020 roku wydobywanie ropy naftowej w regionie powinno sięgnąć 70–80 mln ton (około 18% produkcji), co jednak uznawane jest za zbyt optymistyczne¹⁰. Potrzebna jest też realizacja kompleksowego programu rozwoju gospodarczo-społecznego regionu i przyciągnięcie zdywersyfikowanych inwestycji zagranicznych na terytorium rosyjskiego Dalekiego Wschodu. Także idea uczynienia z tranzytu kolejowego przez terytorium FR alternatywnej trasy łączącej rynek azjatycki z europejskim oraz otwarcie drogi morskiej tzw. przejściem północnym wymaga inwestycji i działań w pierwszym rządzie w samej Rosji.

Wyżej przedstawione sposoby wzmocnienia pozycji międzynarodowej Rosji w regionie Azji i Pacyfiku były realizowane w ciągu ostatnich dwóch–trzech lat z różnym powodzeniem. Ich dotychczasowy bilans pozostaje niejednoznaczny.

Pozycja Rosji w relacjach bilateralnych

Moskwa podejmowała pojedyncze działania, które służyły zacieśnianiu jej relacji z państwami mogącymi stanowić przeciwwagę dla Chin. Jednak poczynania Moskwy były na tyle nieskoordynowane, że trudno mówić o przemyślanej strategii.

Strona rosyjska kilkakrotnie w ostatnich latach próbowała zainicjować zbliżenie z Japonią, wskazując na gotowość do kompromisu w kwestii sporu odnośnie zwierzchnictwa terytorialnego nad Wyspami Kurylskimi. W 2009 roku przy okazji wizyty w Japonii premier Władimir Putin sugerował możliwość zwrotu dwóch wysp pod warunkiem zainwestowania przez Tokio w rozwój relacji dwustronnych,

zwłaszcza na płaszczyźnie ekonomicznej. W marcu 2011 roku, reagując na katastrofę w elektrowni nuklearnej Fukushima, Moskwa zaoferowała zwiększenie dostaw surowców energetycznych, sugerując zarazem możliwość zacieśnienia relacji politycznych. Również po zwycięstwie w wyborach prezydenckich w marcu 2012 roku Władimir Putin dawał do zrozumienia, że możliwy jest kompromis w spornej kwestii zwierzchnictwa terytorial-

Moskwa podejmowała pojedyncze działania, które służyły zacieśnianiu jej relacji z państwami mogącymi stanowić przeciwwagę dla Chin. Jednak poczynania Moskwy były na tyle nieskoordynowane, że trudno jest mówić o przemyślanej strategii.

nego nad Wyspami Kurylskimi. Za pozytywny z punktu widzenia Rosji sygnał można uznać także podpisanie przy okazji szczytu APEC porozumienia o wspólnej walce z kłusownictwem na morzu. Jednocześnie próbom zbliżenia z Japonią towarzyszyło ze strony rosyjskiej demonstracyjne podkreślanie przynależności Wysp Kurylskich do Federacji Rosyjskiej, co prowadziło do pogarszania się atmosfery relacji dwustronnych¹¹.

Moskwa wydaje się pokładać duże nadzieje w potencjalnym zbliżeniu z Japonią, jednak zarówno elity japońskie, jak i rosyjskie nie są gotowe do niezbędnych kompromisów w sporze terytorialnym. Nawet w okresach ocieplenia nie dochodzi do realnej kooperacji między stronami. Zapowiadana współpraca energetyczna nie uległa ożywieniu – strony zawarły szereg wstępnych porozumień, które nie mają jednak wiążącego charakteru. We wrześniu 2012 roku Gazprom podpisał memorandum przewidujące budowę zakładu skraplania gazu

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ Wojciech Konończuk, Najlepszy sojusznik Rosji. Kondycja i perspektywy rosyjskiego sektora naftowego, Prace OSW, nr 39, Warszawa 2012.

¹¹ Dmitrij Miedwiediew w 2010 roku jako prezydent odwiedził Kuryle (była to pierwsza po 1945 roku wizyta przywódcy ZSRR/FR na spornych wyspach), po czym następowały regularne wizyty wyższych urzędników. W lipcu 2012 roku Dmitrij Miedwiediew już jako premier ponownie odwiedził Kuryle.

we Władywostoku, który nastawiony byłby na rynek japoński¹². Jego produkcja mogłaby sięgnąć 10–15 mln ton LNG rocznie (13–20 mld m³ gazu). Strona japońska w małym stopniu inwestuje na rosyjskim Dalekim Wschodzie, preferując raczej inwestycje w europejskiej części Rosji. Dodatkowym utrudnieniem z punktu widzenia Rosji jest pogłębianie sojuszu wojskowego między Tokio i Waszyngtonem, którego efektem jest m.in. zaangażowanie Japonii w amerykański projekt tarczy przeciwrakietowej. Rosja próbowała również wzmocnić swoją pozycję względem państw koreańskich, intensyfikując kontakty polityczne oraz oferując współpracę gospodarczą. Poprzez wpływanie na Koreę Północną Moskwa mogłaby liczyć na zacieśnienie relacji także z Koreą Południową. W przypadku Korei Północnej w sierpniu 2011 roku doszło do spotkania ówczesnego prezydenta Miedwiediewa z Kim Dzong Ilem, co samo w sobie było demonstracją poparcia politycznego. Do najważniejszych posunięć należy także zaliczyć propozycję budowy gazociągu transkoreańskiego, który jest projektem w równym stopniu ekonomicznym, jak i politycznym. Miałby on zarówno zapewnić dochody ekonomiczne dla Korei Północnej, jak i budować stabilność w relacjach między oboma państwami koreań-

Największą przeszkodą dla rozbudowy wpływów Rosji na Półwyspie Koreańskim pozostaje nieprzewidywalność reżimu północnokoreańskiego oraz napięte relacje między Phenianem i Seulem.

skimi, tym samym wzmacniając pozycję Rosji względem każdego z nich. Gazprom podpisał we wrześniu 2011 roku memoranda ze swoimi odpowiednikami, jednak projekt nie wszedł jeszcze w fazę realizacji. Drugim negocjowanym projektem jest połączenie kolei transsyberyjskiej

z koreańską infrastrukturą kolejową i budowa połączenia przez terytorium Korei Północnej do portów w Korei Południowej. We wrześniu 2012 roku Rosja zgodziła się także umorzyć 90% długu Korei Północnej wynoszącego 11 mld USD. Pozostały miliard USD zostanie wykorzystany do finansowania wspólnych projektów w sferze energetyki, edukacji i ochrony zdrowia¹³.

Najpoważniejszą przeszkodą w realizacji projektu gazociągu wydaje się nieprzewidywalność reżimu północnokoreańskiego oraz napięte relacje między Phenianem i Seulem. Powolna transformacja polityczna w KRL-D i objęcie władzy przez Kim Dzong Una mogą przyspieszyć otwieranie się KRL-D na współpracę z Rosją. Jednocześnie mimo dobrych relacji politycznych z Koreą Południową, Moskwie nie udało się zintensyfikować współpracy gospodarczej. Rosja nie przekonała Korei Południowej do inwestycji w regionie Dalekiego Wschodu. Pozostają one w sferze deklaracji, chociaż w 2011 roku uzgodniono inwestycje w infrastrukturę rosyjskiego Kaukazu Północnego.

Wzmacnianie państw mających złożone relacje z Chinami odnosi się w największym stopniu do **Wietnamu**, z którym Rosja utrzymuje bliskie relacje polityczne i jest istotnym dostawcą uzbrojenia. W ramach kontraktu z 2009 roku Wietnam otrzyma 6 okrętów podwodnych klasy Kilo, co pozwoli marynarce wietnamskiej utrzymać względną równowagę względem Chin. Pierwszy okręt został dostarczony w 2012 roku, reszta będzie sukcesywnie trafiała do Wietnamu do 2018 roku. Sprzedaż uzbrojenia i demonstracyjnie dobre relacje polityczne nie przekładają się jednak na lepszą od innych aktorów pozycję Rosji w Wietnamie. Było to widoczne w związku z rosyjskimi zabiegami sondującymi możliwość powrotu rosyjskiej marynarki wojennej do bazy Cam Ranh (opuszczonej w 2001 roku). Władze w Hanoi nie zgodziły się na udostępnienie portu. Jednocześnie Wietnam pozytywnie odnosi się do zacieśniania współpracy z USA.

¹² <http://www.gazprom.ru/press/news/2012/september/article143511/>

¹³ http://www.minfin.ru/ru/press/press_releases/index.php?pg56=2&id4=17327

Drugim państwem, które Moskwa próbuje wzmocnić *vis-à-vis* Chin, jest Mjanma. Rosja zaoferowała wsparcie polityczne na forum międzynarodowym (zwłaszcza blokując krytyczne i grożące reżimowi sankcjami rezolucje w Radzie Bezpieczeństwa ONZ). Dostarcza też uzbrojenie – samoloty myśliwskie i śmigłowce – do Mjanmy (w 2009 roku rosyjskie firmy wygrały przetarg z chińskimi konkurentami). Rosja zaangażowała się także w rozwój energetyki nuklearnej, oferując budowę eksperymentalnego reaktora. Posunięcia te mają znaczenie w kontekście narastania napięć między Mjanmą i Chinami¹⁴. Zarazem jednak postępująca demokratyzacja spowoduje raczej szukanie przez Mjanmę sposobów zbliżenia z Zachodem niż z Moskwą.

Wzmacnianie przez Moskwę poszczególnych aktorów regionalnych ma swoje ograniczenia. Polityka prowadzona w Azji Wschodniej przez Rosję demonstruje, że Moskwa będzie starała się unikać gestów, które mogłyby zostać odczytane przez Pekin jako skierowane przeciwko niemu. Bliskie relacje z Chinami osłabiają tym samym w elitach krajów Azji Wschodniej obraz Rosji jako mocarstwa mogącego równoważyć potęgę chińską w regionie. Ponadto chcąc wzmacniać relacje z poszczególnymi krajami regionu, Rosja jest zmuszona do rywalizacji z USA, które nie tylko dysponują większą potęgą materialną, ale także są w stanie wysłać bardziej jednoznaczny sygnał polityczny.

Same Stany Zjednoczone są także potencjalnym partnerem. Rosja jednak ostrożnie podchodzi do współpracy, obawiając się wciągnięcia przez Waszyngton do „koalicji antychińskiej”. Rosyjskie kręgi rządowe publicznie nie popierają koordynacji działań w regionie Azji i Pacyfiku z Waszyngtonem. Rosja m.in. odrzuca pomysł promowanej przez USA strefy wolnego handlu dla krajów rozwiniętych (tzw. TPP – Trans-Pacific Partnership), który z punktu widzenia Waszyngtonu miałby równoważyć rosnące wpływy gospodarcze ChRL.

¹⁴ M.in. władze Mjanmy przerwały budowę hydroelektrowni, która miała dostarczać energię elektryczną do Chin.

Rola Rosji na azjatyckim rynku energetycznym

W wymiarze energetycznym Rosji udało się zrealizować planowane cele jedynie częściowo.

W odniesieniu do eksploatacji surowców, utworzenie nowej prowincji naftowo-gazowej pozostaje w sferze zapowiedzi. Na Syberię Wschodnią i Daleki Wschód przypada mała część wydobywanej na terytorium Rosji ropy (około 7% w 2010, około 8% w 2011). Eksploatacja zasobów gazu ziemnego odbywa się jedynie wspólnie z koncernami zagranicznymi w ramach projektów Sachalin-1 i Sachalin-2 (Gazprom jest większościowym udziałowcem). W przypadku zasobów kontynentalnych pozostaje ona na etapie zapowiedzi – najbardziej obiecujące dla eksportu na kierunek azjatycki złoża (Kowykta, Czajanda) są w rękach Gazpromu, ale termin ich uruchomienia pozostaje nieznany. W przypadku złoża Czajanda potencjalnym partnerem są firmy japońskie i koreańskie. Chęć udziału w eksploatacji złoża kowyktyńskiego wyraziły koncerny chińskie.

Stany Zjednoczone są potencjalnym partnerem Rosji w regionie, jednak Moskwa ostrożnie podchodzi do współpracy, obawiając się wciągnięcia przez Waszyngton do „koalicji antychińskiej”.

W kwestii budowy infrastruktury uruchomiony został odcinek ropociągu Syberia Wschodnia–Ocean Spokojny (ros. WSTO) do Chin, którym transportowane jest 15 mln ton ropy rocznie. Koleją od Skorowodino do wybrzeża pacyficznego (Nachodka) dociera drugie 15 mln ton. W efekcie Rosja sprzedaje w Azji 30 mln ton ropy poprzez WSTO oraz około 15 mln ton ze złóż sachalińskich (co stanowi około 18% całości eksportu)¹⁵. W przypadku LNG, 10 mln ton

¹⁵ Przy tym duża część ropy z WSTO trafia do Stanów Zjednoczonych.

(około 13 mld m³) rocznie (w ramach projektu Sachalin-2) trafia do klientów azjatyckich, przede wszystkim Japonii oraz Korei Południowej, mających kontrakty długoterminowe. Dostawy do Azji stanowią około 5% całości rosyjskiego eksportu gazu.

W średnioterminowej perspektywie można oczekiwać, że głównym źródłem wzrostu eksportu ropy naftowej stanie się druga nitka ropociągu WSTO. W przypadku jej ukończenia do Chin mogłoby trafiać 30 mln ton ropy rocznie (pozwala na to przepustowość rurociągu Skoworodino–Daqing), a do pozostałych państw azjatyckich 50 mln ton¹⁶.

Nieokreślona jest przyszłość eksportu gazu. Mimo iż Rosja i Chiny są zainteresowane budową infrastruktury, która by połączyła oba państwa i umożliwiła Chinom import gazu rosyjskiego, głównie z uwagi na spór o cenę surowca Moskwa i Pekin nie są w stanie osiągnąć porozumienia od 2006 roku, kiedy podpisano pierwsze memoranda. Podobnie jak wcześniej

W ramach realizacji programu modernizacji militarnej sił zbrojnych Federacji Rosyjskiej w azjatyckiej części Rosji oraz akwenie pacyficznym jedynie część planów została implementowana. Nadal jednak nie w pełni jasna jest docelowa rola Rosji w systemie bezpieczeństwa regionalnego.

w przypadku eksportu ropy naftowej, Rosja usiłuje doprowadzić do konkurencji pomiędzy potencjalnymi klientami: Chinami, państwami koreańskimi oraz Japonią. Projekty mające być alternatywą dla dostaw do Chin – gazociąg transkoreański i zwiększenie eksportu LNG do Japonii – mają wprawdzie znaczenie polityczne, ale w obu przypadkach ilość sprzedawanego gazu byłaby niewielka, odpowiednio

10 mld m³ oraz 10 mln ton gazu skroplonego (około 13 mld m³). Ponadto współpraca z państwami koreańskimi i Japonią znajduje się na etapie memorandów, co powoduje, że trudno przesądzać o woli Rosji implementacji tych projektów – obecnie są one raczej sposobem presji na Chiny, na razie jednak mało skutecznym.

Rosyjski potencjał militarny w Azji

W ramach realizacji programu modernizacji militarnej i wzrostu potencjału wojskowego sił zbrojnych Federacji Rosyjskiej w azjatyckiej części Rosji oraz akwenie pacyficznym jedynie część planów została implementowana.

Wzmocnione zostały siły lądowe. Obronę powietrzną zasiliły systemy przeciwrakietowe S-400, utrzymano istniejącą liczbę brygad, zaś do jednostek trafia regularnie modernizowane uzbrojenie (choć mniej nowoczesne niż do okręgu zachodniego, ale wydaje się i tak przewyższać uzbrojenie chińskich sił zbrojnych). **Postępuje modernizacja Floty Oceanu Spokojnego.** Dotychczas podjęte działania mają jednak ograniczony charakter. Modernizacja wymaga czasu i w dużej mierze zależy od utrzymania odpowiedniego poziomu finansowania. Teoretycznie okręty desantowe klasy Mistral, zakontraktowane we Francji, mają trafić na Daleki Wschód, podobnie jak remontowane krążowniki nuklearne.

Nadal jednak nie w pełni jasne pozostają kierunki modernizacji i docelowa rola Rosji w systemie bezpieczeństwa regionalnego. Manewry przeprowadzone w 2010 roku w regionie (Wostok-2010) nie przyczyniły się do rozjaśnienia intencji rosyjskich. Ćwiczone były zarówno elementy konfliktu z Japonią (desant na Kurylach), jak i z Chinami (użycie taktycznej broni nuklearnej w odpowiedzi na masowy atak konwencjonalny). Dowódcą strategicznego połączonego dowództwa „Wschód” został były dowódca Flotą Północną, admirał Konstantin Sidenko, co może wskazywać na uznanie priorytetu morskiego wymiaru obecności

¹⁶ Wojciech Konończuk, Ropociąg Wschodnia Syberia–Ocean Spokojny (WSTO): strategiczny projekt – organizacyjna porażka?, *Komentarz OSW*, nr 12, 2008.

Rosji w regionie. W związku ze wzrostem eksportu surowców energetycznych oraz perspektywą otwarcia przejścia północnego dodatkowo rośnie znaczenie sił morskich.

Rosja w regionalnym porządku międzynarodowym

Bilans udziału Rosji we współpracy wielostronnej w regionie nie przedstawia poważniejszych dokonań.

W odniesieniu do kluczowego problemu bezpieczeństwa w Azji Północno-Wschodniej – **koreańskiego kryzysu nuklearnego** – Rosja zajmowała drugoplanowe miejsce. Jej stanowisko na forum sześciopartnym (tzw. Six-Party Talks, prowadzone przez oba państwa koreańskie, Chiny, Japonię, Rosję i USA) oraz w ramach Rady Bezpieczeństwa ONZ przeważnie było zbieżne z podejściem Chin. Moskwa zazwyczaj przeciwstawiała się zwiększaniu presji na Koreę Północną w formie sankcji politycznych czy ekonomicznych. Mimo intensyfikacji współpracy z Phenianem od 2011 roku stronie rosyjskiej nie udało się przekonać Korei Północnej do powrotu do rozmów sześciopartnych, udział w których KRL-D zawiesiła w 2009 roku.

We wrześniu 2010 roku Rosja wspólnie z Chinami wystąpiła z **inicjatywą stworzenia regionalnej architektury bezpieczeństwa w Azji Wschodniej** oraz zaproponowała przyjęcie katalogu zasad w sferze polityki bezpieczeństwa i obronności¹⁷. Moskwa nie promowała jednak tej propozycji w większym zakresie, nie było też na nią odzewu wśród państw regionu.

¹⁷ http://news.kremlin.ru/ref_notes/719

W 2011 roku **Rosja została przyjęta do Szczytu Wschodnioazjatyckiego (EAS)**. Ponieważ równocześnie do EAS wstąpiły USA, sygnał polityczny ze strony mniejszych państw był jednoznaczny – kraje te postrzegają obecność Rosji na tym forum jako jeden ze sposobów równoważenia rosnącej pozycji Chin. Symptomatycznym wydaje się w tym kontekście fakt, że ani ówczesny prezydent Miedwiediew, ani ówczesny premier Putin nie przybyli na odbywający się w listopadzie 2011 roku szczyt.

Znaczenie Rosji w ekonomicznym podziale pracy w regionie jest marginalne, szczególnie w sferach gospodarki innych niż energetyka węglowodorowa. Zapowiedzi (m.in. pierwszego wicepremiera Igora Szuwałowa) przekierowania rosyjskiego handlu tak, by w 2020 roku 50% handlu zagranicznego Rosji przypadało na kraje regionu Azji i Pacyfiku (obecnie jest to około 25%) wydają się mało wiarygodne. Wyzwaniem wewnątrzrosyjskim jest bowiem niski stopień rozwoju infrastruktury transportowej. Natomiast w wymiarze międzynarodowym Rosja nie jest członkiem żadnej dwustronnej ani wielostronnej strefy wolnego handlu. Od dwóch lat toczą się rozmowy z Nową Zelandią, jednak ich ukończenie w krótkiej perspektywie wydaje się mało prawdopodobne. Z kolei rozwój porozumień subregionalnych o wolnym handlu, w których Rosja nie bierze udziału (Chiny-ASEAN, TPP), może hamować wyłonienie się strefy wolnego handlu obejmującej cały region.

REDAKCJA MERYTORYCZNA: Adam Eberhardt,

Marek Menkiszak

REDAKCJA: Anna Łabuszewska, Katarzyna Kazimierska

SKŁAD: Wojciech Mańkowski

Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia

ul. Koszykowa 6a, 00-564 Warszawa

tel.: +48 | 22 | 525 80 00,

fax: +48 | 22 | 525 80 40

Opinie wyrażone przez autorów analiz nie przedstawiają oficjalnego stanowiska władz RP

Zapraszamy na naszą stronę: www.osw.waw.pl